

przedstawia nowy film twórcy „Słonecznego miasta” i „Ogrodu”

CYGAN

Reżyseria **Martin Šulík**, Słowacja/Czechy 2011, 100 min.

Cień Hamleta wśród Cyganów

W KINACH OD 8 CZERWCA 2012

DYSTRYBUCJA

AURORA FILMS S.C.

ul. Pasaż Ursynowski 1/111, 02-784 Warszawa

tel: + 48 22 405 41 46

Dystrybucja: lukasz.szewczak@aurorafilms.pl

Marketing & PR: kasia.kobylinska@aurorafilms.pl

www.aurorafilms.pl

AURORA FILMS S.C.
przedstawia produkcję Infilm, Titanic, Rozhlas a Televízia Slovenska, Česká Televize

CYGAN

TYTUŁ ORYGINALNY CIGÁN

Twórcy filmu:

Reżyseria Martin Šulík
Scenariusz Martin Šulík, Marek Leščák
Zdjęcia Martin Šec
Muzyka Vladimír Godár
Montaż Jiří Brožek
Scenografia František Lipták
Kostiumy Katarína Hollá
Dźwięk Peter Mojžiš
Produkcja Martin Šulík, Rudolf Biermann
Kierownik produkcji Igor Hudec

Występują:

Ján Mižigár **Adam**
Martin Hangurbadžo **Marián**
Miroslav Gulyas **Žigo**
Martina Kotlárová **Julka**
Atilla Mokoš **ksiądz Michalko**
Miroslava Jarábeková **matka Adama**
Ivan Mirga **ojciec Adama**
Marie Oláhová **matka Julki**
Zoltán Gabčo **ojciec Julki**
Rebeka Poláková **etnografka**
Lukáš Puchovský **fotograf**
Anton Šulík **dźwiękowiec**

Nagrody / festiwale:

2011 – Oscary – słowacki kandydat do nagrody

2012 – Festiwal Filmowy Kino na Granicy (Cieszyn) – film otwarcia

2012 – Festival P Europe autour de P Europe (Francja) - Prix Sauvage

2012 – Słowackie Nagrody Filmowe „Sun in a Net” – 12 nominacji, 6 nagród: najlepszy

reżyser – Martin Šulík, najlepsze zdjęcia – Martin Šec, najlepszy montaż – Jiří Brožek, najlepszy dźwięk – Peter Mojžiš, najlepsza muzyka – Vladimír Godár, najlepsze kostiumy – Katarína Hollá

2012 – MFF w Göteborgu

2011 – 46. MFF w Karlowych Warach - Nagroda Specjalna Jury, wyróżnienie za rolę dla Jana Mizigara, nagroda Don Kichota, nagroda Europa Label Cinemas (uzasadnienie jury: „Cygan jest mocnym i autentycznym portretem trudnego życia romskiej społeczności. Szczególnie przeszkód, które stoją na drodze młodego człowieka, próbującego się stamtąd wyrwać. Martin Šulík umiejętnie kieruje liczną obsadą naturščzyków oraz zawodowych aktorów w prawdziwej osadzie, przedstawiając współczesną tragedię, która – wierzymy w to – przemówi do serc widzów na całym świecie.”)

2011 – MFF Batumi (Gruzja) - Grand Prix (wspólnie z irańskim filmem „Golchehreh” Vahida Mousaiana)

2011 – MFF w Toronto – Panorama Kina Światowego

2011 – 27. Warszawski Festiwal Filmowy – pokazy specjalne

2011 – 55. FF w Londynie

2011 – Les Arcs European Film Festiwal – Nagroda Jury („za niezwykle konstrukcję i zdolność do odkrywania przed widzami świata, który jest bliski sercu, a jednocześnie daleki od egzotycznych cygańskich stereotypów”)

2011 – 15. MFF w Tallinie - Tallinn Black Nights

Skrócony opis filmu:

Czternastoletni Adam, mieszkaniec romskiej wioski, ma w życiu tylko dwie przyjemności: boks i towarzystwo czarnoookiej Julki. Poza tym otaczający świat nie napawa go optymizmem. Wszechobecna bieda, brak pracy, surowe warunki życia, bierność ludzi – z tym wszystkim dorastający chłopak styka się codziennie. Jakby tego było mało, jego ojciec ginie w niejasnych okolicznościach. Żałoba matki nie trwa długo – chcąc zapewnić czwórce dzieci jakąś przyszłość, wkrótce wychodzi za mąż. Surowy ojczym, lokalny „ojciec chrzestny” szybko próbuje wciągnąć Adama w swoje niezbyt czyste interesy. O duszę chłopca walczy z nim miejscowy ksiądz. Z radą i pomocą zjawia się także... zmarły ojciec. Okazuje się, że do Boga i do diabła jest tak samo blisko...

Najnowszy film słynnego Martina Šulíka to wnikliwy, poruszający dramat z elementami surrealistycznego humoru. Film słowackiego reżysera, który on sam uważa za swój najbardziej osobisty, zadebiutował na zeszłorocznym festiwalu filmowym w Karlowych Warach, skąd wyjechał ze Specjalną Nagrodą Jury i trzema innymi wyróżnieniami. „Cygan” był też oficjalnym kandydatem Słowacji w walce o Oscara. Zdjęcia do filmu realizowane były w autentycznym środowisku słowackich Romów na wschodzie kraju, na planie pojawili się zarówno naturszczycy, jak i profesjonalni aktorzy.

Reżyser o filmie:

„Na Słowacji od dwustu do trzystu tysięcy Romów żyje w ubóstwie. Ich obraz, jaki czerpiemy z telewizji, jest bardzo zniekształcony. Wiemy, że dochodzi tam do zbrodni, wiemy, że są tam obecne narkotyki. A chcielibyśmy, żeby ludzie zaczęli myśleć o konkretnych sytuacjach, w jakich są postawieni ludzie żyjący w takich warunkach. (...) W naszym filmie próbowaliśmy pokazać, jak wygląda świat widziany z perspektywy nastolatka żyjącego w środowisku skrajnej biedy, stawiającego czoło presji istnienia i uprzedzeniom rasowym.”

Martin Šulík

Prasa o filmie:

Cień Hamleta wśród Cyganów: czesko-słowacka opowieść o nastolatku, który traci ojca i czuje nieufność wobec swego niechlujnego ojczyma. Ten przejmujący, głęboki dramat jest w równych częściach neorealizmem i nowoczesną szekspirowską tragedią. Jako Amerykanie mamy raczej mgliste pojęcie o jałowym życiu współczesnych Cyganów lub o ich statusie pariasów we wschodniej Europie. Zdobywca wielu nagród na ubiegłorocznym festiwalu w Karlowych Warach, „Cygan” kreśli niezapomniane obrazy, niektóre nasycone gorzkim humorem: chłopca, który marzy o wyjeździe do Zachodniej Europy, bo może wezmą go tam za Pakistańczyka; skradzionych strusi, przyjętych jako zapłata w miejsce gotówki; ekipy etnografów, której członkowie łączą w sobie współczucie z bezwiednym rasizmem. Jan Mizigar daje znakomity, naturalistyczny popis jako dziecko na krawędzi dorosłości, które próbuje nadać kształt swojej przyszłości, odrzucając plugawość świata i trwając przy rodzinie i kulturze.

Rotten Tomatoes

Klasyczny szkielet opowieści Martin Šulík ulokował w cygańskiej osadzie w Czechach. Problem asymilacji ogromnej ilości Romów w Czechach i na Słowacji jest powszechnie znany, tak jak i wiążące się z tym konflikty i stereotypy. Šulík

snuje swoją opowieść o młodym chłopcu, który stracił ojca, konfrontując szarość życia w osadzie i fatalizm ciążących nad nią prawideł z wyobraźnią przesiąkniętą magią swoich poprzednich filmów. Główne role zagrali w dużej mierze naturšczytscy, którzy wspólnie z profesjonalnymi aktorami stworzyli niezwykle sugestywny obraz osady.

Joanna Jakubik z Karlowych Warów, e.splot

Šulík stworzył obraz - manifest, nie idealizuje, ukazuje bez retuszu biedę, trudne warunki życia, kradzieże, zbrodnie, brak zasad, kodeksu honorowego. Jednocześnie proste i ważne wartości dzieciaków, naiwne, które pozostają bez szans na przetrwanie w bezwzględnym świecie dorosłych. Podążamy za historią chłopca, identyfikujemy się z jego wątpliwościami, brakiem wiary w rodzinę, w najbliższych, także w świat na zewnątrz, w którym nie ma miejsca dla takich jak on. Jedyne rozwiązanie to poddanie, zgoda na pójscie za losem, za tym w jakich okolicznościach i wśród jakich ludzi przyszło mu się urodzić. „Cygan” opowiada o okrutnym, bezwzględnym fatum, które bez względu na nasze starania i nadzieje, nie daje się wymknąć - albo daje tylko nielicznym - z pętli pochodzenia, oczekiwań innych, lęków własnych i uwarunkowań obyczajowych.

Film Šulika to też głos reżysera w obronie mniejszości społecznej, głos w sprawie realnego problemu w tej części Europy, z którym politycy nie potrafią sobie poradzić. Jego film łączy w sobie realizm i poezję, czuć samotność głównego bohatera, jego zawieszenie pomiędzy światami, normami, zasadami, prawem.

Anna Serdiukow, Stopklatka.pl

Nieśpiesznie się rozwijający słowacki dramat jednocześnie broni cygańskich bohaterów i pozwala widzowi z zewnątrz wejść w ich świat.

John DeFore, „The Hollywood Reporter”

Świetnie zagrany przez w większości niezawodowych aktorów, film Šulika przedstawia ważną społeczną diagnozę, jednocześnie przekraczając proste społeczne podejście realisty.

Peter Hames, „Time Out London”

W obronie wykluczonych - rozmowa z reżyserem Martinem Šulikiem:

Piotr Czerkawski: *W nagrodzonym w Karlowych Warach „Cyganie” dostrzegam podobny rodzaj społecznej wrażliwości, co w pańskim poprzednim filmie, „Słonecznym mieście”. Odnoszę wrażenie, że te dwa tytuły stanowią dla pana pewien przełom. Inaczej niż chociażby w czasach „Ogrodu”, „kino Šulika” wydaje się teraz powściągliwe, bardziej przytwierdzone do ziemi.*

Martin Šulík: Rzeczywiście, w mojej twórczości można ostatnio dostrzec taką zmianę. Nie wynika ona jednak z przyjęcia przeze mnie określonego programu artystycznego. Chodzi raczej o to, że interesują mnie tematy, ludzie i historie, które nie obchodzą nikogo innego. Bezrobotni ze „Słonecznego miasta” czy bohaterowie „Cygana” nie wydają się atrakcyjni w dobie sterylnej, wirtualnej rzeczywistości proponowanej nam przez telewizję. Właśnie dlatego czuję się w obowiązku, by im pomóc, nareszcie oddać głos.

Co sprawia, że w kwestię, która powinna być domeną państwa, musi włączyć się także kino?

Ludzie są dziś coraz bardziej bezbronni. We współczesnych społeczeństwach łatwo o wykluczenie kogoś, kto wyróżnia się na tle szarej masy. Preteksty mogą być zupełnie różne – kulturowe, etniczne czy estetyczne. Jeśli już takie

wykluczenie następuje, przechodzi się nad nim do porządku dziennego. Wszelka pomoc oferowana ludziom wyrzuconym poza nawias społeczeństwa jest motywowana tylko chęcią poprawienia statystyk. Tymczasem sztuka zawsze wydawała mi się przestrzenią, w której istnieje możliwość, by dostrzec człowieka z krwi i kości, a nie suche liczby. (...)

Można odnieść wrażenie, że najbardziej popularne europejskie filmy o Cyganach reżyserowane przez Emira Kusturicę czy Tony'ego Gatlifa spoglądają na nich w sposób bajkowy i idealistyczny. Na tym tle pański film wydaje się zupełnie inny.

Cenię kino Kusturicy i Gatlifa, więc na pewno nie jest tak, że chciałem nakręcić „Cygana” na przekór tym reżyserom. Przyczyna, dla której musiałem zrealizować swój film w inny sposób, jest bardzo prosta. Cyganie ze Słowacji mają zupełnie odmienny temperament niż ci z południa Europy. Są znacznie mniej ekspresyjni, więcej w nich refleksyjności i melancholii. Koniecznie chciałem uchwycić tę obserwację w moim filmie. Nie ukrywam, że bardzo ważną inspirację stanowił dla mnie świetny serial dokumentalny „Dzieci wiatru” słowackiego reżysera i etnografa Martina Slivki. Cenię ten film, bo pokazuje cygańską społeczność w wielu różnych kontekstach: religijnym, kulturowym i artystycznym. Slivka wykonał wielką pracę, bo sportretował Cyganów ze Słowacji Anglii, Francji, Węgier i całej Europy. On również w swojej wizji był znacznie bardziej pesymistyczny niż Gatlif czy Kusturica.

Pańską karierę filmową wzbogaca wieloletnie doświadczenie teatralne. Widać to także w „Cyganie”, którego konstrukcja fabularna przywołuje na myśl szekspirowskiego Hamleta.

Początkowo mój pomysł na „Cygana” polegał po prostu na zrealizowaniu „Hamleta” w realiach cygańskiej społeczności. Tak myślałem o tym projekcie z perspektywy mojego mieszkania w Bratysławie. Gdy jednak trafiłem do tej osady koło Richnavy i zacząłem przyglądać się jej mieszkańcom, zupełnie zmieniłem zdanie. Życie na styku dwóch kultur, wzajemne przenikanie się ich granic było na tyle inspirujące, że wyparło z mojej głowy Szekspira. Odnajdywanie wśród moich bohaterów odpowiedników hamletowskich postaci byłoby w tym kontekście sztuczne, wysilone i niepotrzebne. Ostatecznie szekspirowskie motywy funkcjonują w „Cyganie” wyłącznie jako fabularny szkielet opowieści. Zawsze traktowałem „Hamleta” jako opowieść o inicjacji nastolatka, jego konfrontacji ze światem, poznawaniu granic dobra i zła. Wierzę, że te wątki wybrzmiały odpowiednio także w moim filmie.

Piotr Czerkawski: cienemaenchante.blogspot.com

Cały wywiad ukazał się w kwietniowym wydaniu miesięcznika „Kino” (4/2012).

Martin Šulík o kręceniu „Cygana” i przyjęciu ekipy przez romską społeczność:

Jak was przyjmowali Romowie w osadach?

Każda osada jest inna. Jedni się nam otwierali, inni w ogóle nie chcieli gadać. Kluczem było doświadczenie, jakie mieli z „gadziami”. Ci, których okłamano, byli ostrożni. W wielu aspektach zaufanie między Romami i białymi zostało obustronnie naruszone i trochę to potrwa, zanim się je odbuduje.

Z kim się przede wszystkim spotkaliście?

Poznaliśmy różnych ludzi. Bezrobotnych, którzy nie mogą znaleźć pracy od ponad dziesięciu lat. Lichwiarzy, którzy pożyczają pieniądze. Romów, którzy byli w więzieniu i po powrocie pomagają księdzu. Chłopaków, którzy szukali

cygańskich dziewczyn w Europie. Muzyków, pracowników społecznych, ale także ludzi z różnych kościołów, którzy próbują pomagać. Kiedy Romowie zaczęli nam ufać, rozgadali się o swoim życiu. Ich opowieści były bardzo były przejmujące, wypowiadali się o naszej rzeczywistości. Wiele z tych opowieści włączyliśmy do filmu.

Dlaczego głównym bohaterem filmu jest czternastoletni Adam?

Uznaliśmy, że będzie czymś ciekawym pokazać tak trudny temat z punktu widzenia dorastającego chłopaka, który dopiero szuka swego miejsca w życiu i jest bardzo wrażliwy na wszystko, co dzieje się wokół niego.

Gdzie znalazłeś swoich bohaterów?

Janka Mižigára i Martina Hangurbadža, grających braci, znaleźliśmy w Krížovej Vsi w centrum parafialnym. Są najlepszymi przyjaciółmi i w czasie kręcenia też się nie rozstawali. Obaj są sportowcami, grają w piłkę nożną. Janek jest również perkusistą w kapeli ludowej. Martinka Kotlárova, która gra piękną Julkę, mieszka w Spišských Tomášovciach. Poeta Ivan Mirga pochodzi ze Spišskej Novej Vsi. Mamy jeszcze dwóch aktorów z Paryża. Miro Gulyas wraz z żoną Marcelą wyjechali z Koszyc do Francji w 1995 roku, ale nie stracili kontaktu z językiem. I w ten sposób grają w filmie ważne postaci.

A nie bali się występować przed kamerą?

Nie. Wszyscy bardzo szybko zrozumieli mechanizm filmowania. Jankowi i Martinowi wystarczyło powiedzieć raz, świetnie się koncentrowali, mieli opanowany scenariusz. Grali z serca. Nigdy nie musiałem im tłumaczyć, co mają robić. Po prostu wyjaśniałem im zamysł sceny, a oni grali. Pod koniec zdjęć byli już w stanie grać na poziomie profesjonalnych aktorów.

Czy praca z naturzszczykami była trudniejsza niż z profesjonalnymi aktorami?

Poszukując aktorów z Ingrid Hodálovou, szefową castingu, zjechaliśmy całą Słowację. Po wybraniu osób, które chcieliśmy obsadzić w filmie, zorganizowaliśmy wielkie spotkanie w Kieżmarku. Chciałem oswoić ich z kamerą. Próbowali odgrywać niektóre sytuacje ze scenariusza, uczyli się dialogów. Bardzo nam pomogła Helena Akimová, która przetłumaczyła nasz scenariusz na romski. Język stał się decydującym kryterium przy wyborze obsady. Romski ma wiele odmian i zdecydowaliśmy się na dialekt spiski. Z tego powodu musieliśmy pominąć wiele ciekawych postaci.

kultura.pravda.sk

Twórcy o filmie:

Współautor scenariusza, Marek Leščák:

Chcieliśmy zrobić film o naszych Romach, bo zauważyliśmy, że tak naprawdę nic o nich nie wiemy. Choć znamy Gypsy Kings i stuosobową romską orkiestrę z Budapesztu, to kompletnie nie mamy pojęcia, w jakich warunkach żyje dwieście tysięcy Romów we wschodniej Słowacji. Łatwiej jest przyjąć uproszczony obraz, który serwuje nam telewizja, niż złożoną rzeczywistość. Nie chcieliśmy przedstawiać baśniowego, folklorystycznego ani romantycznego obrazu Cyganów. Zależało nam na tym, żeby uchwycić prawdziwy obraz ich życia, ponieważ to, co się dzieje w romskich osadach, jest też odbiciem tego, co się dzieje w naszym życiu. Tylko ich życie jest dotkliwsze, szersze i bardziej uczuciowe.

Producent Rudolf Biermann (In Film Praha):

Pod koniec zdjęć, dzięki fundacjom i telewizji publicznej, dostaliśmy finansowanie w obu krajach. Jesteśmy świadomi, że nie jest łatwo znaleźć odbiorców dla tego rodzaju filmów. Ale jestem pewien, że kiedy już przyjdą do kina, polubią nasz film.

Attila Mokoš, aktor odtwarzający rolę księdza:

Reżyserowi udało się pokazać życie w osadach w całej jego nagości i powstał bardzo realistyczny film. Mamy nadzieję, że to nam pomoże znaleźć rozwiązanie albo wreszcie zapoczątkuje jakąś dyskusję na temat Romów.

Biogramy:**Martin Šulík– reżyser**

Jest jednym z najbardziej znanych i cenionych na świecie słowackich filmowców. Urodził się w 1962 w Žilinie. W 1986 roku ukończył wydział reżyserii filmowej i telewizyjnej bratysławskiej Akademii Sztuk Muzycznych i Dramatycznych (VŠMU). W latach 1986-1991 pracował jako asystent reżysera przy filmach krótkometrażowych, reżyserował sztuki teatralne i filmy dokumentalne, występował również jako aktor. W 1991 roku nakręcił swój debiut fabularny „Czułość”. Za film „Ogród” otrzymał Nagrodę Specjalną Jury na festiwalu w Karlowych Varach w 1995 roku, a za film „Cygan” - Specjalną Nagrodę Jury, wyróżnienie dla aktora (Jan Mižigár), nagrodę Don Quijote i nagrodę Europa Cinemas Label w Karlowych Warach 2011.

Najważniejsze filmy:

2011 Cygan

2009 Czeska Nowa Fala (Československá nová vlna – dok.)

2007 Martin Slivka – człowiek, który sadził drzewa (dok.)

2005 Słoneczne miasto (Sluneční stát)

2000 Pejzaż (Krajinka)

1999 Praskie opowieści (Praha ocima – segment „Obrazky z vyletu”)

1997 Orbis Pictus

1995 Ogród (Záhrada)

1992 Wszystko, co lubię (Vsetko co mam rad)

1991 Czułość (Neha)

Ján Mižigár – Adam

Dla Jáňka występ w „Cyganie” był pierwszą rolą filmową w życiu. Mieszka w Krížovej Vsi, jest zapalonym piłkarzem i gra na bębnach w zespole ludowym. Na pewno nie spodziewał się, że zostanie wyróżniony na międzynarodowym festiwalu. Odbierając swoją nagrodę w Karlovych Varach był tak zaskoczony, że wyjąkał tylko: „Dziękuję. Dziękuję wszystkim”. Prywatnie bardzo lubi oglądać filmy z Jackie Chanem i „Harry’ego Pottera”.

Miroslav Gulyas – Žigo

Miroslav zagrał w filmie Sulika niezbyt pozytywną postać - kierującego się własną moralnością Žigo, nienawidzącego wszystkich „gadziów”. Na co dzień mieszka we Francji i ostatnio wystąpił w krótkometrażowym filmie „Sur la route du paradis” (reż. Uda Benyamina).

Martina Kotlárová – Julka

Tak jak dla większości ekipy aktorskiej „Cygana”, także dla Martiny jej rola była pierwszym zetknięciem z kamerą. Wróciła ze szkoły do domu i dowiedziała się od matki, że w okolicy reżyser filmowy szuka osób do filmu. Poszła na casting i została wybrana do następnego etapu. Po kilku próbach przed kamerą okazała się doskonałą Julką. Nie wie, co będzie dalej z jej aktorską przygodą. Na razie chce skończyć szkołę.

Atilla Mokoš – ksiądz Michalko

Jako jeden z nielicznych członków ekipy Atilla jest zawodowym aktorem, grającym zarówno w teatrze, jak i w filmie. Z Martinem Šulíkiem współpracował już wcześniej przy „Pejzażu” (2000).

Najważniejsze filmy:

2011 Cigán, Čerešňový chlapec (TV film), Dom, Meruňkový ostrov

2010 Kriminálka Staré Mesto (TV seriál), Nesmrtelní (TV seriál)

2009 Děkuji, dobře, Nedodržený slib, Spokój w duszy

2007 Démoni

2002 Kruté radosti

2000 Krajinka